

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2014

MADUO: 80

NAKO: 2 diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 11.

DITAELO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO DI LE THARO:

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo	(30)
KAROLO YA B: Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C: Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso	(40)
2. Araba dipotso TSOTLHE.
3. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
4. Thala mola morago ga karalo NNGWE le NNGWE.
5. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshitshinngwang:

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo:	50 metsotso
KAROLO YA B: Tshosobanyo:	30 metsotso
KAROLO YA C: Tiriso ya puo:	40 metsotso
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA A

- 1 Theo Kgosinkwe ke seopedi sa mmmino mo nageng ya Aforika-Borwa. Theo o opela le setlhophapha sa Mafikizolo se se eteletsweng pele ke Nhlanhla. Mafikizolo ke setlhophapha se se itsegeng e bile se ratega, seno se dirile gore setlhophapha se, se atlege. Kgosinkwe ke motlhami le mokwadi wa dipina. Seno se mo rotloeditse gore a bone go tshwanela go gatisa pina/rekoto e a e opelang a le esi. Pina ya setlhogo *I am* e tswakantse mefuta ya dipina tse Theo a di tshamileng. Go dilo di le dintsi tse pina e, e di senotseng ka Theo, bokgoni jo a nang le bona mme ya ba ya mo neela le maatla a gore a se ke a tlhola a inyatsa. E bile gape, e bontshitse tlhabologo, kgolo le thotloetso ya botshelo jwa gagwe jo bošwa. 5 10
- 2 Maitlhommo a ga Theo ka *I am* e ne e le go bontsha lefatshe bokgoni jwa gagwe mo kopelong le go supa talente e Modimo a mo abetseng yona. *I am* e bontshitse talente e bile gape e mo letlile go dira se se itumedisang moya wa gagwe ka go kwala le go tlhama mmmino o o monate, o o ratiwang ke batho. Theo ke mokwadi wa dipina, seno se bonagala ka mokgwa o a dirileng le diopedi ka go farologana ga tsona jaaka Busi Mhlomo, Vetkoek vs Mahoota, Dorothy Masuku le Hugh Masekela a ba thusa go kwala dipina. Moeteledipele wa Mafikizolo, Nhlanhla, o ne a gatisa pina ya gagwe a le nosi mme seno ya nna thotloetso e tona mo go Theo gonne a sa bolo go nna le keletso ya go gatisa pina a le nosi. Botsalano le lerato di dirile gore talente ya ga Theo e gole e bile le kgwebo e tswelele pele. Theo a re go nna seopedi sa Mafikizolo go ne go sa mo neye tšhono ya go bontsha setšhaba gore a ka kgona go tliša mefutafuta ya dipina. Tirisanommogo le botsalano di mo neile maatla a go ikgodisa mo lefapheng la mmmino. 15 20 25
- 3 Art Jones o ne a itsege ka go tantsha/bina mme e bile gape o ne a dira le Lebo Mathosa yo o neng a tlhokafala mo kotsing ya sejanaga. Theo le Art Jones ba ne ba gatisa dipina di le pedi tse di neng tsa kwalwa ke Theo le Zonke. Go na le dipina di le tharo tse Theo a di ratang. *Uzophumelela*, go ya ka Theo ke pina e e tsosolosang maikutlo a a monate e bile gape e a rotloetsa. *The Way* ke pina e e lebisitsweng go mohumagadi wa gagwe e bong Rose. *Sizohlala sithandana* ke pina e e dirileng gore Theo a kopane le Fololo Malizole kwa ditekong tsa mmmino. Theo o ne a neela Fololo tšhono ya go kwala pina gonne a rata go bona batho ba tswelela pele mo botshelong. 30 35

4	Theo o akgola mmmino o o tshwanang le <i>Afro Pop, Gospel, Jazz</i> le go tantsha/bina. Mongwe gape yo o dirileng le Theo ke motlhami wa motantsho/mmmino Black Coffee. Ena o ne a tla ka rekoto e bašwa ba e ratang thata ya mmmino wa <i>House</i> . Tiro e, e itumedisitse Theo thata 40 gonne e farologane le se a se dirileng mo dingwageng tse di fetileng. Nngwe gape ya dipina tse di bontshitseng tirisanommogo ke <i>Ndimtholile</i> e e gatisitsweng ke Don Laka yo o tumileng thata mo mminong wa <i>Jazz</i> . Pina e, e fitlhelwa mo direkotong tsa ga Don Laka le Theo.	
5	Nhlanhla o ne a se na maitemogelo a mmmino fa a ne a kopana le Theo. 45 Kopano e, e ne ya thusa Theo gore a nne le kgatlhego mo mminong. Nhlanhla le Theo ba ne ba simolola ka go bapatsa mmmino wa bona. Mo tsamaong ya nako ke fa ba kopana le motlhami wa mmmino wa <i>House</i> Oscar, ena o ne a ba rotloetsa go opela mmmino wa <i>Kwaito</i> . Ka nako eo, ba ne ba ise ba nne le leina ke fa Oscar a ba rotloetsa gore ba ipitse ka 50 leina la pina ya bona <i>Mafikizolo</i> . Pina e, ke yona e e ba tumisitseng mme ba ne ba tswelela pele ka go gatisa mmmino wa bona. Mafikizolo e tswelletse go nna setlhopho se segolo mo Aforika-Borwa, ba ikgapetse dikgele di le dintsi mo dikabong tsa mmmino go tshwana le <i>MTN Awards</i> .	
6	Theo o golela mo lelapeng la bodumedi, o nyetse Rose mme ba na le 55 ngwana a le mongwe wa mosimane. Theo ke motho yo o godileng a rata go utlwelela seyalemowa le go etsisa bagasi ba mmmino. Go tsenela dikgaisano le go opela mo dikhwaereng go nnile le thotloetso e tona mo isagong ya gagwe. Go fitlha ga jaana o kgonne go tlhama dipina di le 60 lesomethataro.	
[Inthanete: www.music.org.za]		

- 1.1.1 Naya leina la setlhopho se Theo a neng a opela mo go sona. (1)
- 1.1.2 Setlhopho se o se kaileng fa godimo se ne se eteletse pele ke mang? (1)
- 1.1.3 Ke ka ntlha ya eng setlhopho se Theo a neng a opela mo go sona se atlegile? (2)
- 1.1.4 Ke pina efe e Theo a e gatisitseng lwa ntlha a le nosi? (1)
- 1.1.5 Go tlile jang gore Theo a feletse a itshepa mo mminong? (2)
- 1.1.6 Fa o lebile pina ya *I am*, e diretse Theo molemo ofe? (2)
- 1.1.7 Go tlile jang gore kgwebo ya ga Theo e tswelile pele? (2)
- 1.1.8 Naya dintlha di le PEDI tse di rotloeditseng Theo go gatisa a le nosi lwa ntlha. (2)
- 1.1.9 Neela leina le sefane sa seopedi se se tlhokafetseng mo kotsing ya sejanaga. (2)
- 1.1.10 Goreng Theo a rata *Uzophumelela*? (2)

- 1.1.11 Tlhalosa gore ke eng se se neng sa itumedisa Theo thata ka ga Black Coffee. (2)
- 1.1.12 Ke ntlha efe e e supang talente ya ga Theo mo mminong? (2)
- 1.1.13 Kwa ntle ga diopedi tse dingwe ke eng gape se se rotloeditseng Theo mo mminong? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 1.1.14 Tlhopha karabo e e nepagetseng. Don Laka o tumile ka mmino wa ...
- A House
B Afro Pop
C Jazz
D Gospel (1)

1.2 Lebelela setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA B

DIKGATSHWANE TSA SEPHAILANE TSOORA-WILLIAMS

- 1.2.1 Ke motshameko ofe o o tlhagelelang mo setshwantshong se? (1)
- 1.2.2 Batshameki ba ba leng mo setshwantshong ba tsalana jang? (1)
- 1.2.3 Ke mang yo a fetelang kwa logatong lwa makgaolakgang? (1)
- 1.2.4 Batshameki ba, ke bana ba ga mang? (1)
- 1.2.5 A go botlhokwa gore batho ba tseye karolo mo metshamekong? Tshegetsa ka lebaka. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C) mme morago o ntshe dintlha di le SUPA tsa botlhokwa tse o tla di dirisang fa o kwala tshobokanyo ka botlhokwa jwa meila ya Batswana.

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha di le SUPA, mme mafoko a gago a nne 70.
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha e le NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

TEMANA C**MEILA YA BATSWANA**

Thulaganyo mo botshelong jwa Batswana ke lehumo le ba ka se le amogweng ke ope. Botshelo jwa Batswana ka kakaretso bo ikaegile mo meetlong, ditumelo dingwe le meila e e rileng. Motsetse ga a tshwanela go ja ka seatla gonne go dumelwa gore ga a phepa. Motsetse gape ga a neye batho dijo.

Setswana se itsa motho go kopa letswai bosigo, gonne Batswana ba dumela gore ba ka konopiwa ka lona. Tota le barekisi ba Batswana ga ba dumele go rekisa letswai bosigo ka ba dumela gore bomadimabe bo ka tla ba ba wela. Matlakala ga a tshwanela go lala a kgobokantswe gonne bommampipi ba ka a loa, mme botshelo ka mo lelapeng ba se ka ba tsamaya sentle. Basetsana le basadi ba ba belegang ga ba a tshwanela go ja ngati, ke sejo sa basadibagolo. Gompiano le bagolo ga ba itlhaloganye ka ntlha ya go tlola meila ya setso. Mosetsana o ne a sa tshwanela go ya kwa gaabo mosimane pele a nyalwa. Mosetsana o ne a rwalelwa ditlhako, a sa ikise kwa bogadi. Basetsana ba gompiano ga ba rerwe ka ba ipagololela mogodu mo setlhareng. Go tshola ngwana o sa nyalwa e ne e le moila e bile go twe motho o wele letsele. Mosetsana o ne a sa tsamaye le mosimane yo a mo ratang mo pontsheng jaaka bana ba rona ba senyegile e bile ba leka go bontsha lorato lwa bona. Setso le meila di tshwanetse go tlhokomelwa ka di kgona go bopa botho jwa Motswana.

[Setswana sa kwa Lowe: J Malao le ba bangwe]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:**10**

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA D

PET & me EXPO

www.facebook.com/PetandMeExpo
www.twitter.com/PetExpo2013

BOIKETLO JWA BOTLHE!

FCI AGILITY 2014

WORLD CHAMPIONSHIP SOUTH AFRICA

COCA-COLA DOME 11 - 13 DEC 2014

Go roba rekoto ya lefatshe! Thusa ka dijo tsa mofuta mongwe le mongwe tsa diphologolo tsa gae!

Kokoanyo e kgolo ya dijo tsa diphologolo ka beke 2014

Dithekete di bonwa kwa

REKA DITHEKETE

GUINNESS WORLD RECORD* attempt - 434466

O e tlisediwa ke ba ga:

JOCKEY

Joburg
a world class African city

SOUTH AFRICAN AIRWAYS CARGO
STAR ALLIANCE

[The Star, 8 October 2013]

- 3.1 Ke eng se se bapatswang mo setshwantshong? (1)
- 3.2 Dithekete di ka bonwa kwa kae? (1)

- 3.3 O ka dirisa mokgwa ofe wa tlhaeletsano fa o batla go bona tshedimosetso ka ga phasalatso e? (1)
- 3.4 Nopola letlhophi go tswa mo phasalatsong. (1)
- 3.5 A o ka ema letsholo la Pet & Me nokeng? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 3.6 Goreng go dirisitswe ditshwantsho tsa dikatse le ntšwa mo phasalatsong e? (2)
- 3.7 Naya lelatodi la lefoko kokoanya. (1)
- 3.8 Tlhopha karabo e e nepagetseng:

PET & ME Expo e totile go roba rekoto ya lefatshe ya Guinness ka go kokoanya dijo tsa diphologolo di le ...

- A 46 664.
B 434 466.
C 344 446.
D 436 664.

(1)
[10]

POTSO 4

Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA E

[www.google: Satirical Cartoons]

- 4.1 Motho yo o mo lefelong lefe? (1)
- 4.2 Fa o lebile motho yo o tšile go dira eng mo lefelong le? Tshegetsa ka lebaka. (2)

- 4.3 Ke mofuta ofe wa tlhaeletsano o o dirisiwang mo setshwantshong? (2)
- 4.4 Dirisa lefoko le le thaletsweng mo polelong ka bokao jo bo farologaneng. (2)
- 4.5 Ke eng se se go lemosang gore tlhotlhwa ya dijo e kwa godimo? (2)
- 4.6 Tlhopha karabo e e nepagetseng. Lekaelagongwe la 'bokete' ke:
- A Boima
- B Botsatsa
- C Bothata
- D Botšarara

(1)
[10]**POTSO 5**

- 5.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA F

Ao! Mmaabo, tlogela dilo tseo. Ngwana yo ga a dirise madi a rona. O ile go direla madi a gagwe e seng a gago. Le gona ke wena o ganneng re mo isa sekolong. Ka jalo, mo tlogele a ipatlele tiro. Go mo tshwanetse go dira jalo. Nnete go robala ga motho ke go fetoga! Oubase, o setse o mphetogetse. A ke re ke nna mosadi wa gago? Jaanong fa e le ba bangwe le mosadi wa gago o reetsa mang? Oubase ga ke re o itse bontsi jwa bo-ramabenkele kwa toropong? Re tshwanetse go loga leano la gore Kutlwano a felelwe ke tiro. Rremogolo o ne a sa rate go dira seo, fela o ne a le bokoa thata. O ne a sa kgone go ganetsana le mosadi wa gagwe. O ne a nagana gore o tla bo a sa bontshe lorato mo mosading wa gagwe. Le ene mmamogolo e ne e re fa Oubase a ganana le ene a bo a mo rwesa molato e kete o dirile phoso e kgolo.

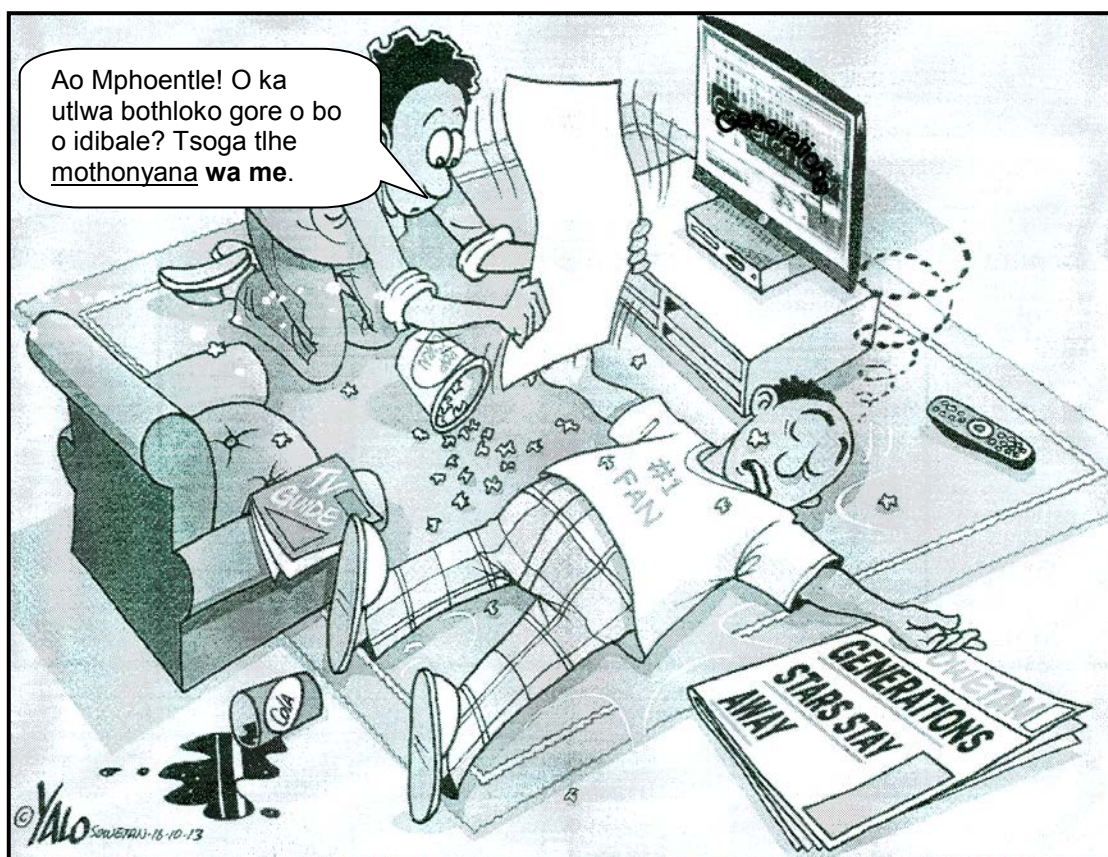
[Mmolai Ngwana'Mma: Matilda Tilly Khaole]

- 5.1.1 Kwala lelatodi la lefoko 'tlogela'. (1)
- 5.1.2 Dirisa lekopanyi 'le' mo polelong e o e itlhametseng. (1)
- 5.1.3 Bopa polelo ka lefoko 'setse' go bontsha bokao jo bo farologaneng le jwa temana. (2)
- 5.1.4 Kwala polelo e e latelang mo bontsing.
- Ngwana yo ga a dirise madi a rona. (2)
- 5.1.5 Maina a a latelang a bopilwe ka dikarolopuo dife?
Sekao: mminatshipi > lediri + leina
- (a) Rremogolo (1)
- (b) Mmaabo (1)

- 5.1.6 Kwala polelo e e latelang mo tumelong.
O ne a nagana gore o tla bo a sa bontshe lorato. (2)
- 5.1.7 Neela leina la karolopuo e e thaletsweng.
Le gona ke wena o ganneng re mo isa sekolong. (1)
- 5.1.8 Bopa seane ka lefoko 'ngwana'. (2)
- 5.1.9 Tlhopha karabo e e nepagetseng. Lefoko 'Ao' ke ...
A Leetsi
B Lesupi
C Lelatlhelwa
D Leamanyi (1)

5.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

TEMANA G

[Sowetan: 17 October 2013]

- 5.2.1 Naya leina la karolopuo e e ntshofaditsweng. (1)
- 5.2.2 Kwala polelo e e latelang mo kganetsong:
Tsoga tthe mothonyana wa me. (2)

- 5.2.3 Nyenyefatso e dirisitswe go supa eng mo lefokong le le thaletsweng? (2)
- 5.2.4 Siamisa lefoko le le fosagetseng mo polelong e e latelang.
O ka utlwa bothloko gore o bo o idibale? (1)
[20]
- PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40**
PALOGOTLHE: 80